

ПЕДАГОГІЧНИЙ САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ

Анотація. Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню сутності педагогічного самоменеджменту у контексті розвитку його функцій у педагогів. Професійну діяльність педагога розкрито як діалектичну єдність процесів педагогічного менеджменту та самоменеджменту.

Ключові слова: педагогічний самоменеджмент, управління, професійне становлення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У період реформування системи національної освіти, активізувалося впровадження нових педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, відбувається модернізація чинних та створення інноваційно-варіативних загальноосвітніх закладів різного типу. Відтак, проблеми наукового обґрунтування теорії педагогічного менеджменту та апробації інноваційних моделей управління освітою на кожному з її рівнів організації набуває особливої соціальної значущості, на що вказано в державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття; стратегія освіти). Означені стратегічні завдання орієнтують на радикальну перебудову механізму управління системою освіти на принципах демократизації, децентрації та гуманізації, що породжує необхідність осмислення учителями вимог оновлення функцій педагогічного менеджменту, підвищення рівня їхніх власних управлінських, психолого-педагогічних знань, удосконалення на цій основі вмінь аналізувати, моделювати й упроваджувати інноваційні надбання педагогічної теорії та практики.

Згідно з вимогами до сучасного фахівця освіти важливе місце в структурі готовності до професійно-педагогічної діяльності має належати управлінській компетентності учителя, оскільки, з одного боку, він є керівником й організатором життя та діяльності учнів, з іншого - покликаний готувати своїх вихованців до життя за нових економічних умов. Інноваційний тип розвитку системи національної освіти загострює потребу навчальних закладів у висококваліфікованих педагогах, здатних як до компетентного управління процесом розвитку творчого потенціалу учня, так і творчого саморозвитку та особистісно-професійного самовдосконалення.

Гуманістична зорієнтованість системи управління навчальним закладом актуалізує необхідність гармонійного поєднання професійного самовдосконалення педагога з його особистісним розвитком. Адже в умовах сьогодення конкурентоздатність педагогів залежить не тільки від якості оволодіння ними сучасними професійними знаннями, ступеня їх педагогічної та інформаційної культури, а й значною мірою від уміння керувати розвитком особистісних характеристик - ініціативності, цілеспрямованості, самодостатності, самоефективності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окреслена проблема висвітлена сучасними науковцями в різних аспектах: теоретичні засади педагогічного менеджменту (В. Бондар, К. Вазіна, Л. Даниленко, Л. Пермінової, М. Приходько В. Симонов); творчий саморозвиток особистості педагога (Л. Ахмедзянова, Н. Кузьміна, О. Рудницька, В. Семиченко, С. Сисоева); розвиток педагогічної рефлексії та механізмів рефлексійного управління навчально-виховним процесом (О. Анісімов, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська), формування педагогічного мислення, свідомості й самосвідомості (Г. Нагорна, Є. Рогов, О. Цокур), саморегуляція педагогічної діяльності (О. Саннікова, О. Чебикін, Т. Яценко); психології менеджменту (М. Боришевський, Л. Карамушка, Н. Карасьова, О. Філь).

Означені дослідження засвідчили, що у процесі професійного становлення майбутніх учителів у них повинен бути сформований особливий склад свідомості, який відповідав би специфіці майбутньої професійної діяльності. Сформована педагогічна свідомість дозволяє фахівцям, з однієї боку, виявляти творчу активність як суб'єктів педагогічного пізнання, моделювання, спілкування і праці (І. Зязюн, Н. Кічук, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, Н. Хмель, Р. Хмельюк), а з іншого, - як суб'єктів особистісно-професійного самопізнання, самопрогнозування, самопроекування,

саморегулювання і саморозвитку (З. Курлянд, Т. Осадча, О. Пехота, О. Саннікова, Л. Таланова, О. Цокур). Відповідно до цього, навчання у вищій професійній школі, що пов'язане із оволодінням спеціалізованого виду педагогічної діяльності, є процесом професіоналізації вищих психічних функцій особистості як менеджера навчально-пізнавального процесу (В. Крижко, Є. Павлютенков, В. Симонов). Така ситуація зумовлює необхідність спеціальної підготовки учителів, по-перше, до оволодіння функціями педагогічного менеджменту (як арсеналу принципів, методів і засобів управління навчально - пізнавальною діяльністю дошкільників, якими повинен керувати педагог), а по-друге, - до оволодіння функціями педагогічного самоменеджменту (як сукупності дій і прийомів, спрямованих педагогом на оволодіння собою, управління своєю особистістю і власною-професійною діяльністю у сфері навчально-виховного процесу).

Слід відзначити, що окремі аспекти управління навчальними закладами досліджувалися у працях Л. Артемової, А. Бондаренко, А. Васильєвої, В. Кузя, В. Ликової, Л. Поздняк, В. Шкатулли та ін. Водночас проблема формування готовності фахівців освіти до педагогічного самоменеджменту не отримала належного висвітлення у психолого-педагогічній літературі.

Мета статті: теоретично обґрунтувати педагогічний самоменеджмент як передумову ефективної професійної діяльності учителя.

Завдання статті: 1) розкрити сутність професійної діяльності педагога як діалектичну єдність процесів педагогічного менеджменту та самоменеджменту; 2) виявити особливості структурно-функціонального механізму педагогічного самоменеджменту.

Виклад основного матеріалу. На відміну від традиційно вживаного у вітчизняній психолого-педагогічній літературі поняття «керування» термін «менеджмент» більш адекватно враховує нові реалії педагогічної дійсності, зумовлені дією нових засобів та інноваційних технологій навчання. Саме тому, ознайомлення з теорією педагогічного менеджменту і самоменеджменту допоможе педагогу по-іншому зрозуміти сутність своєї професійної ролі. Як фахівець нового типу, він є менеджером навчально-пізнавального процесу (організатором та координатором навчально-пізнавальної та ігрової діяльності учнів).

Прикметно, що на сучасному етапі розвитку наукових досліджень з питань виховання особистості школяра, майбутнього громадянина розвинутої країни, все більшого значення набуває потреба у розвитку особистісної «Я-концепції» дитини, підготовка її до нових соціальних умов майбутнього тощо.

Самоменеджмент трактується науковцями як послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів роботи в практиці освіти і самоосвіти. Зокрема, дослідник Н. Лукашевич вважає, що менеджмент є комплексом загальних підходів, що забезпечують компетентно-професійне управління власною кар'єрою як системою ефективних прийомів і методів самопізнання, самооцінки, самореалізації і саморозвитку з метою досягнення поставлених життєвих цілей і завдань [3, 44]. Підхід до самоменеджменту як технології дозволяє, на його думку, застосувати методи загального менеджменту до особистісно-професійної діяльності кожної людини [3, 38].

Отже, самоменеджмент є багаторівневим процесом самодіяльності особистості, що характеризується усвідомленим і раціональним управлінням власним життям і творчим саморозвитком. Це - цілеспрямоване і послідовне оволодіння навичками самоуправління, самоорганізації, саморегуляції, самовиховання з метою неперервного саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності.

Підхід до самоменеджменту як педагогічної технології простежується у роботах Г. Нікіфорова, О. Винославської [1]. Зокрема, дослідниця О.Винославська аналізує специфіку самоменеджменту викладачів і зауважує, що метою самоменеджменту викладача є досягнення та вдосконалення індивідуальної педагогічної технології: аналіз і формування особистісних педагогічних цілей; розробка планів і альтернативних варіантів педагогічної діяльності; самоорганізація особистістю навчального процесу з метою реалізації поставлених педагогічних

завдань; контроль-самоконтроль (коригування цілей власної діяльності) [1, 58].

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях (Л. Артемової, А. Бондаренко, Л. Поздняк) сформувались стійкі уявлення щодо структури професійної діяльності педагога, які ґрунтуються на положенні про її детермінованість віковими та індивідуальними особливостями учнів та метою навчально-виховного процесу.

Ми розглядаємо педагогічний самоменеджмент учителя як цілеспрямоване застосування педагогом найбільш ефективних методів, прийомів та технологій професійного самовдосконалення з метою оптимального використання власного потенціалу, суб'єктних особливостей та часу. За такого підходу педагогічний самоменеджмент виступає як спосіб систематичної самоорганізації з метою приведення власної особистості у необхідний для творчої професійної діяльності стан, що дозволяє ефективно вдосконалювати професійні якості, створювати системи ціннісних орієнтацій та творчо-педагогічної активності особистості.

Висока ефективність професійної діяльності педагога зумовлена передусім адекватністю використаних ним у процесі вирішення конкретних професійних завдань засобів із самоорганізації і саморегуляції власної особистості як фахівця.

Так, сутність самоменеджменту на рівні гностичної діяльності педагога у ставленні до себе визначається як процес самопізнання і самосприймання ним своєї особистості як фахівця через «бачення», розуміння і прийняття свого професійного «Я» на індивідуальному, особистісному та суб'єктному рівнях. В означеному контексті самоменеджмент у формі різних актів самодослідження (самопостереження, самоконцентрація, самозвіт, самоаналіз, самооцінка) є процесом цілеспрямованого одержання педагогом інформації щодо розвитку необхідних для ефективного входження в педагогічну професію якостей своєї особистості [2,154].

Самоменеджмент на рівні проектувальної і конструювальної діяльності вихователя в особистісному вимірі реально здійснюється як єдність процесів самопрогнозування і самопрограмування. При цьому, означений феномен виявляється у процесі планування стратегій і тактик своєї поведінки на кожному з етапів педагогічної діяльності шляхом відпрацювання конкретних алгоритмів професійних дій та їх послідовності у процесі вирішення педагогічних завдань [4, 80].

Сутність самоменеджменту на рівні організаторської діяльності педагога у сфері навчально-виховного процесу визначається як процес самоорганізації його зусиль, спрямований на практичну реалізацію окреслених перед собою цілей і завдань, програм і алгоритмів дій, що здійснюється через самоактуалізацію, самообілізацію, самостимуляцію, самопрезентацію, самопереконавання, самонавіювання, самоаналіз, самосхвалення, самозаохочення [2,156].

Самоменеджмент на рівні комунікативної діяльності педагога, спрямований на встановлення і підтримування як прямого, так і особливо зворотного інформаційного зв'язку з самим собою, є процесом саморегуляції ним власної поведінки і дій на кожному з етапів навчально-виховного процесу [5, 75].

Отже, педагогічний самоменеджмент учителя виступає: цілісним конструктом особистісного рівня, що забезпечує ефективність педагогічної діяльності; механізмом стимулювання індивідуальної стратегії самореалізації кожного педагога; багаторівневим процесом творчої самодіяльності педагога, інтегральною складовою його професійної «Я-концепції»; способом самоорганізації навчально-виховної роботи з урахуванням максимально ефективного використання творчих можливостей, здібностей і часу педагога.

Висновки. Отже, педагогічний менеджмент і самоменеджмент як об'єктивні феномени, що іманентно властиві їм характеризують специфіку професійної діяльності педагога, функціонують у єдності та взаємозв'язку. Педагогічний самоменеджмент є багаторівневим процесом творчої самодіяльності педагога, інтегральною складовою його професійної «Я-концепції», що протікає як безперервна зміна його внутрішньо-особистісних станів та професійно-важливих якостей. Вважаємо, що ознайомлення учителів з основами педагогічного самоменеджменту сприятиме формуванню у них умінь нестандартно

розв'язувати педагогічні проблеми, забезпечить досягнення цілей розвитку особистості дитини, здатної до життя у нових соціальних умовах.

Список використаної літератури

1. Винославська О.В. Самоменеджмент у структурі психологічної культури викладача технічного університету // Вісник НТУУ. КП: Філософія. Психологія. Педагогіка, 2002. - № 2 (5). - с. 83-94.
2. Дичківська Т.М. Основи педагогічної інноватики: Навч. посібник. - Рівне: РДГУ, 2001. - 233 с.
3. Лукашевич Н.П. Теория и практика самоменеджмента: Учебное пособие. - 2-е изд. испр. - К.: МАУП, 2002. - 360 с.
4. Плахотнюк Н.П. Структурно-функціональний аналіз інноваційної педагогічної діяльності як цілісної системи // Вісник Житомирського державного університету.— 2008.— Випуск 42. Педагогічні науки.— С.78-82,
5. Северіна Т.М. Формування готовності майбутніх педагогів до особистісного та професійного самовдосконалення
6. Симодейко СІ. Самоменеджмент майбутніх учителів початкових класів як педагогічна проблема // Наука і освіта. Науково-практичний журнал.- 2011.- № 6. - С. 209-212.

Одержано редакцією   06.11.12
Прийнято до публікації   15.11.12